

Prof.dr Veselin Vukotić
Predsjednik Univerzitatsa, firme osnivača UDG
Podgorica, 10.03.2008.

„Ekonomist“ Intervju

- 1. Jedan ste od osnivača UDG-a. Izjavili ste da osnivate još dva fakulteta. Zašto ste odličili da se bavite tim „biznisom“?. Šta je zapravo Vaš cilj i kako ocjenjujete svoj doprinos stvaranju tržišnog ambijenta u Crnoj Gori tokom profesorovanja na državnom Univerzitetu i na mjestu potpredsjednika Savjeta za privatizaciju?**

Da, osnivač sam UDG-a. Zapravo, to je primarno moja ideja i ideja prof. Dragana Vukčevića, sa Pravnog fakulteta i osnivača i vlasnika poznate izdavačke kuće CID. U realizaciju ideje uključili smo Mila Đukanovića i biznismena Tomislava Čelebića, znajući da jak projekat traži i jake ljude! U projektu smo više zbog misije, nego zbog biznisa! Meni je već drago kada čujem da mladi jako podržavaju „narandžaste“ i žele da budu „ju-di-džijevci“! Zaista, pravimo nešto novo za ovaj region. Kako u pogledu uslova (zgrada od 16.000 m², sportski tereni, domovi, kampus,...), tako i nastava i vannastavne aktivnosti... Npr. naša nastava počinje 04. jula na Lovćenu! Ove godine smo dali 15 stipendija studentima koji su prvi istrčali stazu od oko 8km sa Ivanovih korita do Muzoleja na vrhu Lovćena... Ovih dana 50% studenata će pohađati padobransku obuku i imati nekoliko skokova... Oko 40 studenata ići će ove godine u inostranstvo na praksu (npr. Kanada, Čile,...), a ostatak će obavljati praksu u domaćim kompanijama u regionu. Nastava se izvodi na našem i engleskom jeziku ravnopravno, veliki broj profesora je iz SAD-a, Italije, Engleske, Njemačke, Japana, Australije... Mi puno ulažemo u karakter studenata! Težimo karakteru npr. jednog fenomenalnog Novaka Đokovića. Znanje bez karaktera i ličnosti ima male efekte i teško samo znanje može pobijediti našu tradiciju inferiornosti.

To što sam radio na državnom Ekonomskom fakultetu mi je samo referenca, tim prije što sam tamo započeo sa stvaranjem danas sve više priznate Crnogorske ekonomske škole.

Što se tiče rada na tranziciji, njega sam počeo još u Vladi Anta Markovića, kao ministar za privatizaciju. Optužuju me i hvale kao utemeljivača liberalnog koncepta odnosno koncepta preduzetničke ekonomije u Crnoj Gori (što nije isto što i neo-liberalizam IMF-a i Svjetske banke); preuzeo sam stručnu odgovornost za niz važnih reformskih projekata u Crnoj Gori: uvođenje DEM-EURO, projekat privatizacije (privatizovano oko 85%), projekat Masovne vaučerske privatizacije, osnivanje tržišta kapitala u Crnoj Gori, projekat statističkog sistema i projekat obrazovanja!

To sve shvatite kao, istina manji dio, referenci da se mnogu baviti i privatnim Univerzitetom.

2. Prilikom predstavljanja programa stare-nove Vlade na čelu sa Milom Djukanovićem, premijer je rekao da bi EPCG trebalo da ostane u većinskom državnom vlasništvu. Vi se koliko ja znam zalažete za privatizaciju. Zašto ili ste možda promijenili mišljenje?

Još jedanput napravljena je greška. Velika greška! Nadam se ne i kobna! Ako ne promijene brzo mišljenje tu vidim opasnost za cjelokupni ekonomski program ove Vlade. Kompromisi su neophodni, ali skupo koštaju i po pravilu ih ne plaćaju oni zbog kojih su i napravljeni.

3. Zalagali ste se za prodaju TE Pljevlja i Rudnika uglja. Da li i u tom slučaju mislite da je napravljena greška odustajanjem od prodaje i zašto?

To nije obična greška. To je katastrofalna greška čije posledice se već jasno vide... Mene više brine to što oni koji su je napravili je ne vide. Uz to oni koji su bili protiv nisu ništa ponudili! Nema tog „keca iz rukava“ ili tzv. plana B. „Svi junaci nikom ponikoše.“ To je neozbiljno i neodgovorno.

Ali, to su izgleda reference za napredovanje ili za održavanje na političkoj sceni. Imperfektnost političkog tržišta je očigledna! Ali ti isti igrači na politički imperfektnom tržištu traže savršenost u funkcionisanju ekonomskog tržišta. Gdje ima manje demokratije nego u političkom partijama koji se ubiše boreći se za demokratsko društvo?

Mogu zamisliti, negdje 2011. kada počne hor o potrebi za privatizacijom EPCG. Naravno, nosioci će biti oni koji su ovaj proces zaustavljali u proteklih 8 godina, čudeći se kako je taj proces toliko spor. No, naknadna pamet...

4. Nakon zasutavljanja privatizacije ove dvije kompanije tvrdilo se da je zbog toga došlo do zastoja na crnogorskom tržištu kapitala. S druge strane se podsjećalo da su berze u padu u cijelom regionu pa i u svijetu? Koje je Vaše mišljenje?

Da, zbog toga je palo tržište kapitala u Crnoj Gori, Ovaj faktor je bio dominantan! Pogotovu u početku... Kada su akcije rasle, tada je to bio rezultat dobre politike i rada Vlade... Kada su počele da padaju... tada su krivi svjetski trendovi. Od prof. Koste Vasiljevića sam naučio da se gubitak dijeli isto kao i dobitak! No uspjeh ima sto očeva, a neuspjeh je siročić!

5. U skupštinskoj raspravi o ekspozeu premijera često je bilo upozorenja da treba smanjiti regionalne razlike. Da li je to moguće izgradnjom auto puta i šta još treba uraditi?

Od kada znam za sebe Crnogorska vlada vodi politiku smanjivanja regionalnih razlika i pri tome, manje-više vodila istu „politiku“. Kad shvatite da jašete mrtvog konja, najbolja strategija je da sjašete, kaže jedna menadžerska pouka. Te razlike može da ublaži samo tržište. Sjever Crne Gore ima resurse! Traži tržište koje će ih valorizovati. Zato smatram da je infrastruktura preduslov za

tržište (put, energija, obrazovanje, elektronska komunikacija). Ne treba nam autoput da bi se ljudi samo bezbjednije vozili i putovali, već da kupac i investitor lakše dođe u taj region i da se smanje transakcioni troškovi. Zato i smaram da je izgradnja infrastrukture najbolji način razvoja Sjevera. Uostalom, sve drugo smo probali i nije dalo neke rezultate, sem što su generacije rukovodilaca i „zaslužnih“ ljudi sa Sjevera išle u Podgoricu da brane interese sjevera i tamo ostajali.... Lično mislim da je potencijal Sjevera Crne Gore ne na manjem nivou od Primorja. To će se ubrzo i shvatiti, ako pustimo tržište, ne konstrukcije „zabrinutih“ političara!

6. Izgradnja novih izvora električne energije izaziva mnogo polemike u Crnoj Gori a i strani eksperti upozoravaju na mogućnost ugrožavanja životne sredine. Zašto toliki otpori izgradnji elektrana kod ovolikog deficita struje?

Ja nisam još čuo niti jednog stranog eksperta koji je protiv gradnje elektrana. To što svaku „šušu i marušu“ neki proglašavaju ekspertima je vjerovatno iz njihovog interesa i zbog njihovih donacija. Njihovi savjeti ne bi trebalo da utiču na naše odluke... A utiču... Uz to, nije korektno da nam neko „brani“ gradnju, a on ne snosi posljedice tog savjeta. Oni su ovdje na kraćem izletu... UZ to dnevnice i prihodi stranih eksperata u Crnoj Gori su, u odnosu na druge zemlje, niski – tako da shodno toj cijeni dobijamo i kvalitet savjeta.

Ne zaboravimo da su Strategiju razvoja energetike Crne Gore radili stranci: institut iz Slovenije, koja predsjedava Evropskom Unijom i time su istinski strani eksperti stručno kazali šta misle, odnosno da treba graditi elektrane!

Ukoliko se ne realizuje strategija Energetike, naš Institut (ISSP) je procjenio gubitak od oko 3,5 milijardi eura ili skoro 1,5 GDP Crne Gore do 2025. godine. Sa čime se to nadoknađuje? Protivnici gradnje se zalažu za očuvanje kanjona Platije, koji ponese toliko života i kojeg posjećuju samo hrabri ribolovci i nažalost ronionci. Navodeći da ni Kanadani ni Amerikanci ne grade hidroelektrane na Niagara Falls. Ako bismo mi u Platijama ostvarivali 1% prihoda Niagara Falls, odnosno blizu 170 miliona godišnje – ja se pridružujem zabrani gradnje.

7. Zašto ste se povukli sa mjesta potpredsjednika Savjeta za privatizaciju?

Davno sam shvatio da je oranje mora uzaludan posao!

8. Vaša Agenda ekonomskih reformi od 2007 do 2011 nije usvojena kao zvanični dokument Vlade već se priprema Nacionalni program evropskih integracija (NPI) koji bi trebalo da bude gotov u martu. Zašto je odbijena Vaša agenda budući da je sa prethodnom Crna Gora ostvarila investicioni bum i visoke stope rasta?

Da, prethodna Vlada je odbila Agendu razvoja od 2007-2011, koja je bila nastavak prethodne dvije Agende, koju je radio manje-više isti tim domaćih i stranih stručnjaka kojim sam ja rukovodio. Ja neću ulaziti u razloge. Najvjerovatnije je to bio nedostatak hrabrosti! To je Agenda koja je talasala! Agenda kvantnog skoka! Agenda protivna inferiornosti našeg duha! Nije se

„svidala“ ni administraciji bliskoj Evropskoj Uniji. Naša **Agenda razvoja** je zamijenjena **Agendom štrikova**, odnosno donošenjem i usvajanjem zakona iz EU za neko buduće vrijeme kad uđemo u EU. Opet život na horizontu! Uz to Agenda štrikova nazvana Nacionalni plan još nije niti urađena, niti usvojena iako je naša Agenda odbijena prije godinu dana. Ni ovaj plan B, kao kod Termoelektrane, nije još zaživio!

Cilj Agende razvoja je bilo napuštanje tradicionalnih ciljeva ekonomske politike vezanih za makroekonomsku stabilnost i prelazak na razvoj, otvaranje procesa kvalitativnih i strukturnih promjena u društvu i modernizaciju Crne Gore. Htjeli smo dinamiku, a ne statiku. Mislim da mi ne treba da se stabilizujemo na nivou stalnog zaostajanja za Evropskom unijom, već da ih sustižemo. Kako ćemo mi iskoristiti evropsko tržište, ako nemamo kvalitetnih proizvoda i usluga za to tržište? Da li se to postiže samo Agendom štrikova, zakonima? Da li novac stvaraju ljudi iz biznisa ili administracija? Kad shvatimo odgovor na ovo pitanje, ući ćemo u spiralu progresa... Do tada...

- 9. Mnogo se govori o pluralizmu mišljenja u okviru vladajuće koalicije, pri čemu iz SDP se zalažu za koncept ekonomije socijalne pravde a ne liberalizma koji Vi zastupate. Premijer se takodje u svom ekspezu založio za ekonomske slobode. Može li doći do ozbiljnijih razlika između DPS i SDP budući da su oni zajedno izvojevali pobjedu za suverenu Crnu Goru a izbori su 2009 i da će do tada zajedno vršiti vlast?**

Da, govori se da postoje različiti koncepti. Koncept je teorijski i praktično uobličeni skup konzistentnih preporuka i mjera u oblasti ekonomije. Ipak, cjelovit koncept ima samo naš tim okupljen oko Postdiplomskih studija „Preduzetnička ekonomija“, ISSP-a i novog univerziteta UDG. Odnosno razvija se unutar naše, već prepoznatljive, škole ekonomije. Sa cjelovitim i konzistentnim ekonomskim konceptom, mi smo izašli, između ostalog i kroz Agendu razvoja... Ja ne znam za neke druge cjelovite ekonomske koncepte u Crnoj Gori, sem **koncept protiv!** Koncept tipa plana B koji ne postoji ili je to **kontejnerski pristup** problemu, necjelovit i nekonzistentan skup davno prevaziđenih mjera u ekonomiji! Mi polazimo od globalnog tržišta i potrebe da se Crna Gora razvija na **globalnom tržištu!** Zbog toga nas kritikuju, smatrajući da je važno samo **domaće tržište**. To praktično znači da bi turisti trebalo da budu samo iz Crne Gore, da Montenegroairlines ima samo domaće letove, i možda bi linija Herceg Novi – Rožaje onda bila najrentabilnija, da KAP sve prodaje u Crnoj Gori. To je logika te protekcionističke struje u Crnoj Gori! Kako da Crna Gora praktično iskoristi snagu tržišta izvan Crne Gore, da se osloni na to tržište, da sa tog tržišta crpi svoju ekonomsku snagu – to je ključno razvojno pitanje koje štrikovi, sami po sebi, neće riješiti!

To podrazumijeva da napuštamo koncept tzv. nacionalne ekonomije i vođenje ekonomije shodno principima Kejnzijanske kade: logiku zatvorenosti zamijeniti logikom otvorenosti!

Globalna ekonomija – ekonomija koja znači ukidanje granica nacionalnih država za kapital, robe, usluge i ljude, je stvarnost. Zar globalno tržište već ne postoji za komunikacije, korporacije, kapital i potrošače? Globalna ekonomija je realnost! Ko joj se protivi – taj ore more!

A mnogi žele da oru more! Mi više želimo da smo na talasu globalizacije, nego da pokušavamo da ga zaustavimo!

10. Najveći regionalni igrači na tržištu kapitala koji ulažu i na crnogorsko tržište zasluge za razvoj tog tržišta uglavnom pripisuju Vama a posebno uspješno odradjenom MVP u kojoj su mnogi građani dobro zaradili. Vi ste na početku sprovođenja tog procesa rekli da ste sve dobro pripremili za taj projekat ali ste se ipak plašili da stvarni efekti neće biti možda dobri. Kako sada komentarišete rezultate procesa MVP?

Da, ja sam, kako mnogi kažu utemeljivač tržišta kapitala u Crnoj Gori. Kritičari ga zovu „Vukotičevo tržište“. To doživljam kao veliko priznanje! Istina je da sam se na početku koncipiranja reformi u Crnoj Gori zalagao i uspio da uprkos velikom otporu, nametnem koncept tranzicije bazično oslonjen na tržište kapitala, više nego na bankarskom sektoru! Zato smo morali ispuniti tri pretpostavke: (1) uvođenje DEM, odnosno EURA kako bi se smanjio uticaj domaće politike preko Centralne banke na biznis; (2) Ubrzati privatizaciju, jer privatna svojina je osnov tržišta kapitala; (3) kroz MVP stvoren je tržišni materijal i uključeni građani u proces tranzicije. Trebalo je dosta petlje da se eliminišu mnogi „savjeti“, katkada i prijetnje i iz Crne Gore i izvan nje onih koji su sumnjali u sve ovo i govorili „još nije vrijeme“, a i oni koji su bili zluradi. Primijetimo da je Đukanović tada preuzeo veliki politički rizik da se sve ovo realizuje i da se ide ovim Agendinim putem tranzicije: Sada sve izgleda kao da je došlo lako, bez rizika, od svevišnjeg, samo od sebe. Možda je naša prednost tada bila da su u tim turbulentnim vremenima protivnici ovog koncepta u nedostatku hrabrosti bili u zaklonu i čekali kada prođe oluja. Zato je sada taj hor tako jak! Ali, liči na vodopad: hući, ali pada!

Inicijator sam osnivanja prvih institucija tržišta kapitala u Crnoj Gori još davne 1993. i 1994. (Monte Adria Broker i Montenegroberza). Preko 80% ljudi zaposlenih kao brokери ili direktori 30-ak brokerskih kuća su studenti mog Smjera i Postdiplomskih studija. Za to me optužuju, a slave profesore koje studenti ne pamte ni dok su još na studijama, a kamoli poslije studija! No, treba čitati Konstantinovičevu „Filozofiju palanke“! Ja uvijek **presriječem tražnju**... Možda zbog toga što sam u vojsci bio protivavionac! Moji najveći kritičari na tržištu kapitala su upravo oni koji na njemu najviše trguju i zarađuju, počevši od nekih „poznatih“ novinara koji su završili visoke osnovne i srednje škole, do visokih samoreklamirajućih, dvoličnih funkcionera u političkim partijama i dijela naše bezživotne kataloške elite. Malo je čudno da kritičari ulažu u tržište kapitala svoj novac, a kažu da ono ništa ne valja i da nije efikasno ni transparentno. Liče mi na onu misao Brane Crnčevića: „Prije rata nismo imali ništa, onda su došli Njemci i sve uništili.“

Tržište kapitala u Crnoj Gori je jedan veliki narodni univerzitet: obični ljudi su shvatili mnoge pojmove i procedure tržišne ekonomije. Ko je prije 7 godina uložio 1 EURO na tržište kapitala, danas ima oko 300 EURA. Na desetine hiljada ljudi je ulagalo i prodavalo! Tržište kapitala je svojevrstan socijalni jastuk. Ne zaboravimo da je 43% državnog kapitala u Crnoj Gori podijeljeno građanima (vaučer i interne dionice), što je, između ostalog obezbijedilo socijalnu pravednost privatizacije u Crnoj Gori. Logika tržišta kapitala je pobijedila čak i u Crnoj Gori: građani prvo čitaju u novinama izvještaje sa berze, pa tek onda umrlice.

11. Kako komentarišete povratak premijera Mila Đukanovića na čelo Vlade i šta Crna Gora dobija preuzimanjem kormila crnogorske ekonomije tako jake i već izvjesno istorijske ličnosti?

Da, Đukanović je neosporno istorijska ličnost! Zaslužen! Ipak, zasluge nisu tržišna kategorija. Ronaldinjo i pored zasluga grije klupu Barse! Ovo su već novi uslovi, novo vrijeme! Novo vrijeme traži novi scenarij! U svakom slučaju ništa neće doći samo po sebi i od zasluga! Ja vjerujem da Đukanovićevo iskustvo sa privatnim biznisom u posljednjih godinu i po dana mu je pomoglo da razvije osjećaj važnosti razvoja biznisa za razvoj ukupnog društva. Dobro je da je godinu i po dana i kroz prizmu svojih biznisa gledao kako radi državna administracija koju je on stvarao i u kakvoj su poziciji preduzetnici, investitori, biznismeni. Lično znam da se u mnogim situacijama nije mogao čudu načuditi i da ga je hvatala nervoza! To će se, nadam se, sada mijenjati! Već je ministrima rekao da ko ne prati dinamiku plana rada, posebno većih programa može da ide. Neosporno, to je čovjek koji razumije biznis, koji shvata da je zadatak države da stvara uslove za biznis, za ulaganje kapitala, za očuvanje te svetinje koju je Bogišić nazvao: **svojina**. Uz to, Đukanović uživa i uliva povjerenje velikih igrača sa svjetskog tržišta kapitala i svijeta biznisa... Isto tako, konačno imamo bogatog premijera, što je posebno za mlade i njihove ambicije izazovno i na taj način se razbija taj kult siromaštva i strah od bogatstva odnosno uspjeha koji lebdi iznad Crne Gore. Nadam se da se sve više shvata da suva politika ne može davati sočne rezultate građanima.

Snaga uloženog kapitala u Crnoj Gori već je tolika da se nazad ne može! Grudva biznisa je sve veća i veća! I biće još veća! Crna Gora je suviše mala zemlja za veliku svjetsku politiku, ali je dovoljno velika za veliki biznis. To mora biti njena strategija razvoja i to je ono što se u većini očekuje od Đukanovića.

12. Govorite o globalnoj ekonomiji. Gledala sam na Vašem sajtu i pročitala da se bavite teorijskim aspektima uticaja globalne ekonomije na malu državu kakva je Crna Gora i da ste u tom smislu pisali i imali za saradnike i studente predavanje: Kkvantna ekonomija! Šta u ovom trenutku Crna Gora može da ponudi globalnoj ekonomiji, ako znamo koliko je mala, na nivou od oko 3000 EUR po stanovniku, sa velikim socijalnim nejednakostima.

Ovo pitanje je već za sebe dovoljno za jedan intervju. Da, ja odavno nisam zarobljenik hermetički zatvorene ekonomske teorije. Život me naučio da uočavam i sve više razumijem zašto se ne poklapaju ekonomska teorija i praksa.... Mislim da se moramo oslobađati zarobljenosti teorija koje su važile za neko ranije vrijeme i raniju prakse ekonomije. Kao što je Njutn, kao tvorac klasične fizike („fizika do atoma“) bio neupotrebljiv za objašnjenje svijeta unutar atoma (što je uradila kvantna fizika – Maks Plank), tako ni učenje Smita, Rikarda, Kejnsa i ostalih velikana ekonomije ne može biti dovoljno za objašnjenje ekonomije u svijetu bez granica, svijetu bez nacionalnih država, svijetu globalne ekonomije. Ja znam da ovo „suvim praktičarima“ izgleda kao neka visoka teorija, udaljena od realnog života. Tako i vrapcima izgleda orao koji kruži na visini, ali koji dobro uočava plijen na zemlji! Zna se na šta se usmjerava vrabac, a na šta

orao! Suviše je tog dživ-dživ-dživ! ... Ne zaboravljajmo da mi živimo u vremenu after Gejtsa (AG)!

Bez velikog skoka, kvantnog skoka, mi nećemo nikada dostići prosjek razvijenih. Iako po malo rastemo i danas je distanca u razvoju ista ili čak veća – razvijeni se brže razvijaju!

To možemo samo ako eksternalizujemo naš razvoj: oslonimo se na tržište izvan nas, izvan Crne Gore! Da naša ekonomija prirodno srasta u globalnu, da shvatimo da ne postoji uvoz i izvoz, već je sve domaće! Zar za mlade Coca-Cola nije domaći proizvod?

U ovom trenutku Crna Gora može ponuditi globalnom tržištu jedan specifičan proizvod: **investicione projekte** u vrijednosti 7-8 milijardi (skoro 4 GDP-a Crne Gore), prije svega u oblasti izgradnje oko 250 km autoputeva, nove elektrane, novi projekti u turizmu, kao što su Ada, Velika plaža, regionalni vodovod... Sve ovo se može i mora realizovati u sljedećih 4-6 godina, ako mislimo da budemo organski dio evropskog tržišta. I to je suština Đukanovićevog programa, kako sam ga ja shvatio.

Investicioni bum je u ovom trenutku taj naš proizvod koji prodajemo strateškim investitorima, domaćim i stranim – prodajemo mogućnost za ulaganje. Ovo je velika tržišna provjera i utakmica koju još nismo igrali! Velika utakmica traži velike i provjerene igrače! Ali, ne tako rijetko velike utakmice rađaju i stvaraju nove velike igrače! Budućnost zavisi upravo od ovih drugih!

Zato sam, sada kroz UDG, nastavio ideju stvaranja mladih i velikih igrača, odnosno nastavio presrijetanje tražnje!.. Kritičare ne želim da ostavim bez „argumenata“!